

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2022

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki;

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'яничук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Цюлюпа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 28.04.2022 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2022. – Вип. 8. – 192 с.

ISBN 978-966-416-932-2

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Крижановська Т.І.</i> До питання варіативності методики реалізації мистових ліній музичної освіти у початковій школі	5
<i>Крусь О.П.</i> Методологічні аспекти формування національної вихованості майбутніх учителів музики	10
<i>Кухар Я.О.</i> Особливості сакрального музикування за авторством М. Леонтовича	15
<i>Ногачевська І.В., Григорчук І.С.</i> Формування фахових компетентності студентів в процесі вивчення вокально-хорових дисциплін	22
<i>Парчук І.М., Гумінська О.О.</i> Методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ	28
<i>Пастушок Т.В.</i> Принципи формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу	35
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Взаємодія диригента з творчим колективом як педагогічна проблема	41
<i>Якимчук С.Н.</i> Неперервність освіти студента-хормейстера як системне середовище формування особистості	49

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Балаєва О.С.</i> Вараська музична школа, як один з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся	55
<i>Столярчук Б.І.</i> Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики	60
<i>Даяк Ж.Ю., Бордун Н.Р.</i> Основні тенденції розвитку фортепіанного мистецтва Львівщини в контексті західноєвропейської музичної культури	65
<i>Гурин М.А.</i> Аматорське хорове виконавство м. Рівного на сучасному етапі національного культуротворення	73
<i>Димченко С.С., Савчин О.В.</i> Художні аспекти виконавської інтерпретації Концерту-поєми для баяна із симфонічним оркестром Альбіна Репнікова	78
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Петра Свердлика	89
<i>Кривицька В.В.</i> Творча діяльність маестро П. Муравського на посаді художнього керівника державної хорової капели УРСР «Трембіта»	101
<i>Мельничук С.Ф.</i> Класичне музичне мистецтво та його фоновість в розрізі сучасної культури	105
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> Українське фортепіанне мистецтво у контексті розвитку вітчизняної музичної культури	112
<i>Осіпкіна Д.В.</i> Українське вокальне мистецтво: ключові аспекти становлення та розвитку	117
<i>Пастушенко А.С.</i> Родинно-побутова пісня, балада, як явище барокової культури	122
<i>Продан В.В.</i> Фортепіанна творчість Миколи Ластовецького в контексті розвитку української музичної культури	127

<i>Прокопович Т.Ю.</i> Столітній ювілей Миколи Лисенка в умовах ворожих ідеологій (за матеріалами воєнної преси).....	131
<i>Роговська В.О.</i> Стилiстичні особливості української сучасної хорової музики	136
<i>Харитон І.М.</i> Трансформація стражденного в системі координат культурової пісенної обрядовості української православної традиції.....	141
<i>Цапун Р.В.</i> Рокитнівщина: з фольклорної експедиції 1987 року.....	150

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Борщ К.О., Крижановська Т.І.</i> Розвиток художньої компетентності старшокласників методом творчого практикуму в курсі «Мистецтво»	158
<i>Василишин І.В., Гумінська О.О.</i> Методи та прийоми розвитку комунікативних навичок учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва.....	164
<i>Висоцька Д.С.</i> Музичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами на уроках фортепіано	169
<i>Кулакевич А.В., Радковська Л.М.</i> Ретроспективний аналіз проблеми «слухання музики» в педагогічній теорії та практиці минулого.....	174
<i>Малей Я.Р., Радковська Л.М.</i> Нетрадиційні уроки як важливий аспект розвитку особистості школяра	179
<i>Тарчинська Ю.Г., Тарчинська І.Г., Ткачук А.О.</i> Вплив інформаційних технологій на мистецьку освіту	183
Про авторів	189

РОЗДІЛ II. СУЧАСНІ ВИМІРИ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА



УДК 78:373 (477.81)

Балаєва О.С.

ВАРАСЬКА МУЗИЧНА ШКОЛА, ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ОСЕРЕДКІВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ РІВНЕНЬСЬКОГО ПОЛІССЯ

Анотація. Розкрито та проаналізовано розвиток та творчу діяльність Вараської дитячої музичної школи від початку її існування до сьогодення.

Ключові слова: Вараська музична школа, осередок, музична культура, рівненське Полісся.

Annotation. The development and creativity activity of the Varas Children's Music School from the beginning of its existence to the present is revealed and analyzed.

Key words: Varas music school, center, musical culture, Rivne Polissya.

Актуальність теми полягає у комплексному дослідженні організації та діяльності Вараської дитячої музичної школи як культурно-музичного осередку на рівненському Поліссі.

Метою статті є дослідження основних етапів формування Вараської музичної школи.

Виклад матеріалу дослідження. Розвиток музичного мистецтва протягом усіх віків був щільно пов'язаний із загальним рівнем культури, соціальним життям та рівнем економіко-побутового життя. Музична культура розвивається завдяки музичним осередкам: приватним школам, будинкам дитячої та юнацької творчості, школам мистецтв та музичним школам. Котрі розвивали її та прославляли свій край. У Рівненському Поліссі одним з таких осередків є Вараська дитяча музична школа. Вона є однією з наймолодших шкіл Рівненської області. Була заснована в 1976 році та пройшла всі періоди становлення та розвитку. На її фінансування виділялися чималі кошти, частково школу фінансувала Рівненська АЕС. Молоді спеціалісти, які приїхали на роботу отримували житло. Це був один із ключових стимулів, що сприяв появі хороших спеціалістів у Вараській дитячій музичній школі.

Висвітлення становлення музичної школи у Вараші до сьогодення часу зводилося передусім до газетних заміток у місцевій, районній, обласній пресі. Наразі ці питання необхідно розглядати комплексно та у порівнянні з іншими музичними школами Рівненського Полісся.

Так, в замітці «Музика говорить там, де людина не знайде слова», яка була опублікована в газеті «Володимирецький вісник» йдеться про людей, які щиро, чесно працюють, вчать дітей, намагаються тримати рівень [4, с.6]. За словами Діни Василівни (директора) Вараська музична школа за показниками лауреатів входить в трійку найсильніших музичних шкіл області (на перших місцях дві школи Рівного). Ще одна замітка, «Викладач музичної школи на Рівненщині: «За кожною чорною клавішею обов'язково йдуть білі», яка опублікована в рівненському журналі «Я Журналіст», розповідає про необхідність змін методів навчання у музичних школах [1, с.1]. Замітка «Музика об'єднує» в газеті «Вісті Кузнецовська» має на меті розповісти досягнення учнів-піаністів Марини Мізинець (викладача фортепіано), зокрема про Всеукраїнський конкурс піаністів ім. П. Чайковського, який проходить у м. Кам'янці Черкаської області [2, с.2]. Ще одна замітка «Чарівне слово «музика»» була опублікована в газеті «Енергія», в якій вітають переможців обласного конкурсу (сольних виконавців та учасників олімпіади з музичної літератури та сольфеджіо) [3, с.8].

В цих замітках було частково та не системно згадано про Вараську музичну школу, її найкращих учнів та викладачів. На нашу думку при аналізі історії Вараської дитячої музичної школи чітко прослідковується два періоди: перший період радянської України та другий період незалежної України.

Перший період (1976-1991 р.) радянської України у складі СРСР. У 1976 році було відкрито Кузнецовську дитячу музичну школу. Педагогічний колектив був невеликий. За цей період інструментарій школи постійно доповнювався новими та якісними інструментами. Цьому сприяли викладачі народного відділу – Кухарчук Валерій та Поліщук Федір. Вони їздили у Москву та закупляли фабричні домри, баяни, акордеони, гітари та інші народні інструменти. Для музичної школи було куплено – електроакустичну гітару, бас-гітару та нову апаратуру. Було придбано безліч нової та різної нотної літератури, нові підручники для вивчення музичної грамоти та літератури.

Поліщук Федір Іванович – викладач по класу баяна та гітари, деякий час був зав. відділом народних інструментів. Під його керівництвом розпочав існування квінтет гітаристів, який пізніше переріс у ансамбль гітаристів.

Федір Поліщук створив оркестр баяністів та акордеоністів, український народний оркестр, вокально-інструментальні ансамблі, групу «Джерело». Даний ансамбль мав 3 склади, всі мали високий виконавський рівень. Пізніше цю групу очолив Богдан Сергій.

Відділ духових інструментів відкрився в 1978 році, першим викладачем його став Регалов М.М. – викладач по класу мідних духових інструментів.

Дейнек Микола Миколайович – засновник духового оркестру та духового відділу. Був зав. відділом духових інструментів. Амбасадор духового інструментального мистецтва міста та регіону. Диригент оркестру

духових інструментів. Після його смерті духовий оркестр очолив Шарко Сергій Володимирович, випускник ЛНМА ім. М. В. Лисенка.

Першим викладачем скрипкового відділу у 1978 році стала Ковалюк Людмила, яка і дотепер продовжує виховувати маленьких музикантів.

З 1980 року і до сьогоднішнього дня виконує обов'язки завідуючого струнно-смичковим відділом Ковалюк Л. Й. На відділі функціонують ансамблі скрипалів учнів молодших та старших класів (керівники Лук'янова Д. В. та Алексеєнко О. П.). Всі викладачі відділу є учасниками народного оркестру музичної школи, акомпануючої групи народного хору міста.

Фортепіанний відділ був сформований з перших днів відкриття школи і пройшов з нею всі етапи становлення і розвитку. Має немалі творчі здобутки, добрі традиції. Приймає активну участь в естетично-просвітницькій діяльності ДМШ.

Учні фортепіанного відділу щорічно беруть участь в Рівненському обласному конкурсі виконавців, солістів-інструменталістів, фестивалях «Нові імена», посідаючи призові місця.

З 1987 р. було створено ансамбль бандуристів, який існує і до сьогодні. Пізніше ансамбль переріс у капелу бандуристів (керівник Остапович Надія). Цей колектив приймає участь у різноманітних конкурсах, фестивалях. Серед них Міжнародний конкурс «Волинський кобзарик» в м. Луцьк, Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Мереживо» в м. Рівне, Всеукраїнський конкурс бандуристів ім. Сінгалевича, Міжнародний конкурс «Понтійська арена» м. Київ, обласні та інші конкурси.

На відділі музично-теоретичних дисциплін провідну роль в розвитку музичних здібностей учнів, в засвоєнні основ музичної грамоти, елементарної теорії та гармонії в поєднанні з постійною роботою над інтонаційно-слуховими навичками, над розвитком творчого мислення та виховання в учнів навичок самостійного музикування відіграє предмет «сольфеджіо». Головною метою навчально-виховного процесу в класах музичної літератури є збагачення кругозору учнів всіх відділів ДМШ, знайомство з високим мистецтвом всіх епох, видів і жанрів, виховання у дітей естетичного смаку, духовності та особистої свідомості.

Отже протягом I періоду школа поступово розвивалася, набиралося більше учнів та викладачів, школу підтримували фінансово (і це були чималі кошти), було закуплено якісні інструменти та нотну літературу. За словами викладачів, які працювали в школі однозначно цей період був найкращим та найпродуктивнішим.

II період (1991-2021рр.) незалежної України. Протягом цього періоду викладацький склад школи доповнився новими викладачами, троє з них випускники Кузнецовської ДМШ – це Богдан Сергій, Гольонко Руслана, Белеля Юлія. З 2004 року в школі почала працювати Лук'янова Діна. Протягом 2016-2021 рр. до викладацького складу приєдналося ще двоє випускників Кузнецовської ДМШ – Баловіна Неоніла та Балаєва Олександра.

Впродовж цих років були створені нові колективи, ансамблі малих та середніх форм. Учні щорічно представляли школу на обласних та інших конкурсах.

На струнно-смичковому відділі у 2004 р. створено викладацьке інструментальне тріо (Діна Лук'янова – I скрипка, Ольга Алексєенко – II скрипка, Марина Мізинець – фортепіано). Керівник колективу Алексєенко О. Творчий колектив є постійним учасником мистецьких заходів міста, обласних оглядів, проводить активну діяльність за межами міста. За плідну працю колективу у 2010 році присвоєно звання «народний аматорський колектив».

З метою виконання завдань, що стоять перед школою та для забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку інтересів та здібностей учнів створено «Малу академію мистецтв» (2007р.) – експериментальний відділ, де поєднано основні спеціальності різних відділів школи естетичного виховання.

Відділ естетичного виховання «Мала академія мистецтв» створений для ознайомлення дітей віком 5-6 років з різними видами мистецтв. На відділі викладаються сценічний рух (ритміка), образотворче мистецтво, гра на інструменті, теорія музики, хоровий спів.

Гошук Федір Васильович – заслужений працівник культури, композитор, автор пісень та обробок поліського фольклору, засновник народного хору, який після його смерті став народним хором ім. Ф. Гошука, директор Кузнецовської дитячої музичної школи (2008-2016 рр.). Протягом цього часу колектив школи був дружній, викладачі допомагали один одному за необхідності. Під час навчання панувала атмосфера тепла та затишку, учні з радістю приходили на заняття та отримували дорогоцінні знання. За розповідями викладачів, працювати було найкраще під час керівництва Федора Гошука. На той час існували найсильніші склади оркестру баяністів та акордеоністів та народного оркестру. Були дуже сильні баяністи, акордеоністи, гітаристи, скрипалі та піаністи. Яких зараз є не так багато.

Ансамбль гітаристів створений в 2007 р. і налічує 5 учасників. В 2009 році дитячому духовому оркестру присвоєно звання «зразковий аматорський колектив» (керівник Дейнек М.М.). 2009-2010 році створений дитячий ансамбль (вокальна та інструментальна групи) під керівництвом Гошука Ф.В. Оркестр народних інструментів відновив своє існування в 2010 році та налічує 23 учасники. З вересня 2010 року на відділі розпочала свою діяльність капела бандуристів керівником якої є Остапович Н.П. 2010 року ансамбль скрипалів старших класів отримав звання зразкового (керівник Алексєенко О. П.).

З 2016 року Вараську дитячу музичну школу очолює Лук'янова Діна Василівна, яка щороку закупає для школи нові інструменти та обладнання: ксерокси, принтери, пульти, стільці, комп'ютери і т. д. Музична школа тримає марку та є однією з трьох найсильніших музичних шкіл Рівненської області.

Загалом в світ музики юних музикантів ведуть досвідчені педагоги. Нині в школі працює 35 викладачів. Педагоги допомагають учням пізнати ази музичної грамоти, оволодіти грою на музичних інструментах, прищеплюють любов до класичної та народної музики.

На високому професійному рівні проходять щорічні творчі звіти школи, в яких беруть участь солісти-інструменталісти та кращі колективи школи.

Протягом цих років школа постійно брала активну участь в обласних, всеукраїнських та міжнародних конкурсах. Серед цих учасників: Балаєва Олександра, Торчило Софія, Чекан Данило, Сергійчук Сергій, Лук'янова Дарина, Костючик Олексій, Дейнеко Анастасія, Петрова Катерина, Матусяк Софія, Нестерук Дарина та інші.

Отож, впродовж II періоду прослідковується не стабільний розвиток школи, фінансування значно зменшилося в рази, нові інструменти закуповуються не постійно. У даний час бажання дітей навчатися зменшується, тому що ми живемо у новому цифровому світі.

Якщо порівняти ці II періоди, то найкращим є I період. Школа починала своє існування та розвивалася, інструментарій школи оновлювали, фінансування відбувалося чималими коштами, викладачі були молоді та працьовиті, а учні мали нестримне бажання навчатися в музичній школі.

Порівняємо кількість учнів та викладачів у музичних школах рівненського Полісся станом на 2012 рік. У Вараській ДМШ навчається 344 учнів, викладає 33 педагога, у Володимирецькій ДМШ кількість учнів становить 163 особи, працює 19 викладачів, Сарненська ДМШ налічує 466 учнів, кількість педагогів – 47, у Дубровицькій ДМШ навчається 240 учнів, викладає 29 вчителів, Заріченська ДШМ налічує 213 учнів, викладачів 15, у Березнівській ДМШ кількість учнів становить 312, педагогів 30, Костопільська ДШМ виховує 680 юних музикантів, у якій працює 55 викладачів. За кількістю учнів та викладачів перше місце має Костопільська ДШМ, на другому місці Сарненська ДМШ, третє місце має Вараська ДМШ, четверте отримує Березнівська ДМШ. На п'ятому місці Дубровицька ДМШ, шосте місце за кількістю учнів має Заріченська ДШМ, а за кількістю викладачів Володимирецька ДМШ, сьоме місце за кількістю учнів отримує Володимирецька ДМШ, а за кількістю викладачів Заріченська ДШМ.

Вараська музична школа в порівнянні з іншими школами Рівненського Полісся має вагомий вплив на розвиток музичної культури краю. Багато бажаючих хочуть навчатися в музичній школі. Найбільшою популярністю користуються такі інструменти, як гітара, фортепіано та скрипка. У музичній школі Вараша навчаються діти з м. Вараш, с. Стара Рафалівка, с. Сопачів, с. Бабка, с. Заболоття.

Слід зазначити, що Вараська дитяча музична школа відіграє важливу роль у формуванні музичної культури краю, а саме рівненського Полісся. Школа має дуже потужний та різноманітний викладацький склад. Випускники гідно представляють нашу школу на обласних, всеукраїнських

та міжнародних конкурсах. Вони є неодноразовими лауреатами різних ступенів. Серед випускників, які продовжили навчання у мистецьких закладах: Мелузова Алла, Попова Ірина, Алексеєнко Ольга, Карнішова Катерина, Богдан Сергій, Січкарук Руслана, Белеля Юлія, Баловіна Неоніла, Балаєва Олександра, Лук'янова Дарина, Родіонов Євген, Фасішевська Валерія, Нестерук Дарина та багато інших. Більшість вихованців повернулися до рідної школи викладачами.

Отже, з впевненістю можна сказати, що Вараська музична школа є одним з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся.

Список використаної літератури

1. Бабік С. Викладач музичної школи на Рівненщині: «За кожною чорною клавішею обов'язково йдуть білі». *Журнал «Я журналіст»*. Рівне. 2016. 22 с.
2. Воробей М. Музика об'єднує. *Газета «Вісті Кузнецовська»*. Вип.49. 2013.
3. Рудешко О. Чарівне слово – «музика». *Газета «Енергія»*. 2006. с.8.
4. Стельмашук О. «Музика говорить, там де людина не знайде слова»: *Газета «Володимирецький вісник»*. 2018. с.6.

•

УДК 78:373 (477.81)

Столярчук Б.І.

БОГДАН ЯРЕМКО – ДОСЛІДНИК ТРАДИЦІЙНИХ СОПІЛКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ І ЇХ МУЗИКИ

Анотація. У статті представлено матеріали про відомого в Україні та поза її межами музиканта-практика, виконавця-сопілкаря, педагога, творчість якого яскраво відбилася в популярному як серед фахівців, так і в широких колах аматорів народної музики компакт-диску «Грає сопілка Богдан Яремко». Науковий дослідник, він розробив власну систему транскрипції та аналізу артикуляційного апарату традиційної сопілкової музики.

У його науковому доробку розкривається широке коло етнічного, не лише флейтового інструментарію, жанрів і форм традиційної музичної культури Бойківщини та Гуцульщини, а також у світовій інструментальній музиці. Зокрема важливим є створення Богданом Яремком раціональної системи аплікатури при вилковій техніці гри на грифних духових інструментах і виявлення зв'язків між ергономологією флейти і музичною стилістикою традиції та відкриття народної системи мір та способів кодування строю й ладу музики в будові й строї духових інструментів.

Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики – є автором кандидатської дисертації «Роль виконавства у формуванні музичної традиції, побудованої на матеріалі української сопілкової музики Прикарпаття», яка обґрунтована на достовірності у ній наукових ідей та висновків, що мають загально-теоретичне значення у дослідженні етнічної сфери бойківської та гуцульської сопілкової музики.

Ключові слова. Сопілкова музика, традиційна культура бойків та гуцулів.

Наукове видання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.04.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,16. Наклад 100 пр. Зам. 33.
Видавництво «Волинські береги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські береги».